

la va rebatejar amb el nom de *Panxita*. Com que el *Negrito* va caure immediatament rendit als seus peus, l'assossec va regnar de nou al corral.

Des que el *Negrito* estava pels ossets de la seva *Panxita*, les sortides del grup eren força més llúides, més jovials. Els gegantons són més de la gresca, no tan tocats i posats com la Maria i un servidor. El seu temperament picardiós, també la seva curta alçada i lleugeresa, motivaven que els seus balls esdevinguessin alegres, àgils, i convidaven el públic a la ballaruga. I qui millor que nosaltres, els gitanos, per transmetre i contagiar aquestes sensacions? Més encara: els Ximenis eren mestres, millor dit, doctors en aquesta comesa.

L'ànima gitana ens torna a la vida

El pas del temps, com ja us podeu imaginar, ens va erosionant i envellint les figures. Així que, de tant en tant, hem de passar per les mans de l'escultor. Em ve ara a la memòria quan un tal Barenys, allà per l'any 1985, es va veure amb l'obligació de substituir els cossos de la *Marieta* i el meu per uns de nous, que ell havia creat i que eren una rèplica dels que havíem ocupat fins aquell moment. Trenta anys més tard van ser objecte d'una acurada i exhaustiva restauració. Recordo, també, que la parella de *Negritos* va mudar, com nosaltres, a una còpia nova dels seus cossos. Si no vaig

errat, va ser obra de l'artista tarragonina Àngels Cantos, potser al voltant del 2006.

Els anys se'ns han succeït, fins aquest present, al ritme de les nostres actuacions. Els Ximenis, en cooperació de vegades amb altres germans gitanos de la Part Alta de Tarragona, han contribuït plegats a reviscolar-nos un any rere l'altre en dies assenyalats i durant les festes patronals de Sant Magí, a l'agost, i de Santa Tecla, al setembre. Recordo amb especial afecte els portants de les famílies dels Piqueros, dels Batista i, més recentment, dels Gutiérrez, els quals, junt amb els eters Ximenis, són els que ara mateix ens passegen, els que amb el seu esperit gitano envaeixen els nostres cossos adormits i activen la nostra consciència. L'ànima gitana ens torna a la vida, i el miracle es produeix. Per això diem amb orgull: **SOM GITANOS** i ho serem per sempre més.

Valatxo, el rei i gegant Moro

SOM GITANOS

Em dic Valatxo i soc gitano. Visc en el cos del gegant Moro des que, l'any 1851, el patriarca de la família Ximenis, un gitano fornit de pell bruna, s'hi va encabir a l'interior, es va carregar la figura inerta de prop de cent quilos, va caminar unes passes i, sense vaci-lar, va començar tot seguit a girar sobre si mateix. L'escultor, Bernat Verderol, el va aturar amb prou feines; mentre l'anava frenant amb les seves pròpies mans, cridava exultant una vegada i una altra: "Déu meu, ho hem aconseguit! És un miracle, ho hem aconseguit! Jo li he donat forma, l'he creat, sí, però tu, Ximenis, tu li has conferit ànima, tu li has atorgat el do de la vida."

En aquella època estava cridat a ser el rei del seguici, el monarca de la ciutat. Però, francament, estava d'allò més en-sopit, sense il·lusions, desganat... La soledat em fustigava sense pietat. La meua

vida no tenia sentit, què volem que us digui? Tanmateix, el meu creador, una persona sensible i observadora, malgrat que aquells dies estava absent embadalit per un estrany llibre de poemes persa, se'n va adonar. I en no gaire més d'una setmana, les seves mans parien la bella Maria, la reina i geganta Mora que va esdevenir la meua esposa, just després que un sagal dels Ximenis, fent provatures, l'acompanyés passejant carrer Major avall.

Els gegants Moros eren fruit d'un acurat estudi de l'obra persa *El llibre dels reis*

La vigília del nostre debut oficial vaig ser testimoni de la revelació que el senyor Bernat li va fer a un beat lletraferit del seguici, el qual el fuetjava a preguntes per saber de quin curiós passatge del folklore havia sortit aquell parell de gegants, que, a més, eren moros. L'es-

Organitza

Patrocina

Col·laboren

Edita: Ajuntament de Tarragona

Redacció i fotos: J.M^o S.Saturnino "Sansa"

Disseny: Oscar Francés

Correcció de textos: Gerard Guasch i Antoni Delgado

Impressió: Imatge Gràfica Corporativa i Autoedició

cultor, segur de si mateix, es va desempallegar d'aquell pesat amb mestria. Li va assegurar amb to seriós i engolat, una mica foteta, com si pronunciés un pregó de festa major, que els gegants Moros eren fruit d'un acurat estudi de l'obra persa El llibre dels reis, del poeta Firdousi, on tot just apareixia la imatge de la parella en la cort de Cosroes, en unes il·lustracions del segle XVI. Per acabar de rematar el discurs, li va dir a cau d'orella que, a més a més, s'havia atrevit a modelar el rostre del gegant mascle prenent com a model la cara del gitano més ben plantat de la seva comunitat, conegut per tothom com a *Tio Valatxo*, però que no ho digués a ningú. El beat va engegar a riure sense parar i, mentre abandonava el lloc, anava repetint en veu alta, sincopat entre riallada i riallada: "No es preocupi, Bernat, que no l'hi diré a nigú, a ningú, paraula de Déu!" Em va quedar clar que el beat s'ho va prendre a broma i no es va creure ni una paraula. Coneixia de ben a prop el

meu creador, del qual caçava al vol les ironies. Vaig aprendre a interpretar-les; per això mateix, sabia amb plena seguretat que allò que vaig escoltar era del tot cert. Des d'aquell instant sé quins són els meus orígens i els de la meva amada *Marieta*. L'embadaliment de l'artista cabussat durant dies entre les pàgines d'aquell estrany poemari estava, doncs, completament justificat.

Els Ximenis al complet foren els artífexs d'aquella gesta

I per fi va arribar el gran dia! Va ser el 19 de juny d'aquell mateix 1851, per la festivitat del Corpus, quan la meva estimada Maria i un servidor ens vam estrenar en públic. L'expectació dels congregats era màxima, ja que substituïem l'antiga parella de gegants de la ciutat i havíem d'estar, mai millor dit, a la seva altura. A pesar de la inquietud que transpirava l'ambient, recordo que avançàvem segurs, majestuosos, mentre transcorria la processó. L'apoteosi, però, va esclatar al final del recorregut, a la plaça de la Font. Els espectadors, atapeïts, presenciaven bocabadats la progressió del nostre ball, una dansa en la qual dues figures de dimensions i pes considerables es movien amb harmonia al compàs de la música, marcant els passos endavant i endarrere i evolucionant amb giragoneses cada cop més trepidants, sense perdre l'equilibri i el componiment reial. Va

ser, sens dubte, una proesa. I els Ximenis al complet foren els artífexs d'aquella gesta.

El mestre Bernat es va inspirar en els indians catalans establerts a Cuba per fer el *Negríto*

Cinc anys després d'aquella memorable actuació, el mestre Bernat va acceptar una comanda peculiar: idear un gegant agosarat, completament diferent dels existents, que només per la seva aparença incités el públic a imaginar-se viatjant a indrets exòtics i desconeguts. La ment de l'artista, acostumada a la recerca per transformar fantasies en realitats i viceversa, després d'un periple pel món i els costums del moment, aviat en va trobar el motiu inspirador: els indians catalans establerts a Cuba o que comerciaven aleshores amb la dita colònia espanyola, i la relació d'aquests amb els cubans de raça negra, descendents dels esclaus portats d'Àfrica. I així va néixer el *Negríto*, una mescla entre l'home blanc terratinent del sucre i el negre, que sovint feinejava explotat en les finques d'aquell. Per cert, els entesos han estat anunciant a bombo i plateret durant anys que el *Negríto* és un dels pocs gegants de mig cos que existeixen a tot Europa. Home, què voleu que us digui? Sí, és eixerit, bufó i força simpàtic, però potser no n'hi ha per tant. Al cap i a la fi l'anomenen *gegantó*, oi? Doncs, ja està tot dit.

El *Negríto* tirava la canya a tort i a dret

Quina peça estava fet, el *Negríto*! Em vaig adonar que ja era viu, perquè en la seva primera sortida l'any 1856, en les festes de Santa Tecla, tirava la canya a tort i a dret. Quina barra! Inclús ara m'esforço per entendre d'on li brollava aquell instint seductor. Probablement el

va heretar dels seus ancestres afrocaribenys, o tal vegada l'hi va encomanar el seu portant, el petit de la nissaga Ximenis, que tenia fama de ser un saltamarges encantador. O potser era una barreja d'ambdues circumstàncies, qui sap. El cas és que tant les nostres dames com les donzelles es mostraven fascinades amb el seu galanteig. L'escàndol era més que evident. Fins i tot la gent que assistia a les representacions va percebre en l'atmosfera que algun gall estava esvalotant el galliner, perquè va començar a demanar amb insistència una *amigueta* per al *Negríto*. Les veus del carrer van arribar a orelles del mestre Verderol, que es va posar mans a l'obra. Com que ja estava prou instruït en la matèria, no li va costar gens ni mica cisellar la imatge de la *gegantona* ideal per al *Negríto*. Era el Sant Esteve de 1859 quan la *Negríto* va ser presentada en societat; el patriarca Ximenis en persona va fer els honors traient-la a ballar. El poble la va acollir de bon grat i